

לאורם נלך / עורך: נפתלי יערי

רבי חיים הלוי סולובייצ'יק - ר' חיים מבריסק

יום פטירתו כ"א באב

נולד בוולוז'ין, כבן שני לרב יוסף דב (יושע בער) סולובייצ'יק - משנה לראש ישיבת וולוז'ין, ולצירל לבית עפרון. למד אצל הרב מנדל מסלוצק, נישא לליפשא - בתו של ר' רפאל שפירא, חתנו של ראש ישיבת וולוז'ין - הנצי"ב. רבי חיים הלוי, עבר זמנית לסלוצק, בעקבות אביו שנאלץ לפרוש מהישיבה. אך הוא חזר ב-תרל"ג. כמה שנים אחר כך, בגיל 27, נהיה ראש ישיבה כמשנה לנצי"ב. ב-תרנ"ב, עם סגירת הישיבה, נעשה לרב העיר בריסק, אם כי לא התעסק בפסיקת הלכה יומיומית. כרב עיר, עסק בענייני הציבור. עסק רבות בחסד וביתו היה פתוח לרווחה, לעניים ומסכנים. היה ידוע בהחמרות מרובות, ביניהן גישה מחמירה לעניין פיקוח נפש. בעקבות גישה זו, הקל מאוד בשמירת צומות, לאלו שהיו חולים. כאשר טענו כנגדו על כך שהוא מקל בדיני הצומות, אמר, שהוא מחמיר בדיני פיקוח נפש. מסופר, גם שבאחד מלילות יום כיפור, כשנדרש כסף לפדיון שבויים משלטון הצאר, הורה שלא יתחיל בתפילה עד שהכסף ייאסף מהציבור, והציבור נדרש להביא אותו במזומן בליל יום כיפורים עצמו.

השפעתו על שיטות הלימוד הנהוגות כיום בישיבות, מכרעת. הוא ותלמידיו נהגו לנתח כל גורם בסוגיה התלמודית לחלקיו, בדרך כלל ל"שני דינים" שונים המעורבים בו. בדרך זו נתנו מימד חדש של עומק לתלמוד ולרמב"ם, ונפתחה הדרך להוסיף ולהעמיק בשאלות ובתירוצים. אופיינית לו, החלוקה בין "חפצא" לבין "גברא" - אם ההלכה נאמרה לגבי החפץ או לגבי האדם. למשל, החובה לבער חמץ ערב פסח - האם פירושה שלאדם לא יהיה חמץ או שמא שהחמץ יתבער. לכאורה, נראית זו שאלה עקרה. למעשה, ניתן להבין על ידה הבדל חשוב בדין: אם העיקר הוא **שלאדם** לא יהיה חמץ, אין זה משנה כיצד הוא יבער אותו. ממילא כל דרכי ביעור החמץ כשרות. אם הדגש הוא על כך **שהחמץ יתבער**, ייתכן שיש דווקא דרכים מסוימות שבהן עליו להתבער. כיוצא באלו, הוא תוהה על הבנת מושגים הלכתיים רבים, ומתווה דרך לשיטת החקירה הישיבתית הליטאית הרווחת היום. אחת ההשלכות של שיטתו על הישיבות בימינו היא, ההתמקדות המעמיקה בסוגיות והעדפתה על רכישת ידע ושליטה רחבים בתלמוד. על כך נמתחה ביקורת על ידי רבנים וראשי ישיבות.

רבי חיים סולובייצ'יק נפטר באוטובוק, ב-כ"א באב תרע"ח, 30 ביולי 1918, והובא לקבורה ליד סב אשתו, הנצי"ב, בבית הקברות היהודי בוורשה. בנו השני, רבי משה סולובייצ'יק היגר לארצות הברית והיה לאחד מראשי ישיבה-יוניברסיטי ובעל השקפה דתית מודרנית. בנו של רבי משה סולובייצ'יק - הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק (מבוסטון), נמנה עם גדולי רבני דורו והיה מראשי תנועת המזרחי. בנו השלישי, הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, שמילא את מקומו ברבנות בריסק, ונכדו הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק, היו רבנים מפורסמים ביותר ונחשבים כממשיכי שושלת בית בריסק.

בס"ד

ש י ח

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת עקב, מנחם - אב תשע"ז

שנה שלוש ושמונה, גליון מס' 41

יצאת שבת 8:07

כניסת שבת 7:07

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

מצוות שאדם דש בעקביו

בתחילת פרשתנו (דברים ז, יב) כתוב: "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם וְעשיתם אֹתָם, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לְאַבְרָהָם". מהי כוונת המילה "עקב"? הרבה מן המפרשים פירשו על פי פשוטו של מקרא. **רבי אברהם אבן עזרא** מפרש: עקב שכר באחרונה, **והרמב"ן** מצדיק פירוש זה, כי יקראו בלשון קודש תחילת כל דבר בלשון "ראש" כעניין: "ראש דְּבָרְךָ אמת" (תהלים קיט, קס) וכיוצא בזה. וכן יקראו אחרית כל דבר "עקב", כי הלשון יתפוס דימיונו פֶּאֶדָם והראש תחילה והעקב באחרית, ויש שפירשו "עקב" במשמעות של בגלל, אך כיוון שמילה זו אינה מופיעה הרבה בתורה, דרשו חז"ל משמעות מיוחדת במילה "עקב". וכך כתוב **במדרש תנחומא** (עקב, א): "והיה עקב, זה שאמר הכתוב (תהלים מט, ו): 'למה אירא בימי רע, עֲוֹן עֲקָבִי יִסְוֶינִי'. יתברך שמו של הקב"ה, שנתן תורה לישראל שיש בה תרי"ג מצוות ויש בהן קלות וחמורות. ומפני שיש בהן מצוות קלות שאין בני אדם משגיחין בהן אלא משליכין אותן תחת עֲקָבֵיהֶן, כלומר שהן קלות, לפיכך היה דוד מתְקַרָא מיום הדין ואומר: רבונו של עולם, אֵינִי מִתְקַרָא מִן הַמְצוּוֹת הַחֲמוּרוֹת שֶׁבַתּוֹרָה שֶׁהֵן חֲמוּרוֹת. ממה אני מתְקַרָא? מן המצוות הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לא עשיתי מפני שהייתה קלה, ואתה אמרת: הֲיֵיזֵר בַּמְצוּנָה קֵלָה כַּבְּמִצְוָה חֲמוּרָה. לכך אמר 'למה אירא בימי רע' וגו'. 'והיה עקב תשמעון' - זה שאמר הכתוב (תהלים, יט): 'הנחמדים מזהב ומפז רב' וגו' (פסוק יא) וכתוב: 'גם עבדך נוהר בהם, בְּשִׁמְרָם עֲקֵב רַב' (פסוק יב)".

דווקא מצוות שנראות קלות ורגילות, יש חשש שמא אדם יזלזל בהן ומפני סוג מצוות אלו דוד המלך היה מתיירא. דווקא מצוות שהן תדירות, כגון: תפילה וברכות וכיוצא בזה וכן מצוות הקשורות ביחס של בין אדם לחברו שאדם נפגש עם מצוות אלו באופן תדיר, יש חשש שמא יזלזל בהן. וגם אם לא יזלזל בהן ממש, אלא יקפיד לקיימן, יש חשש שמא יעשה אותן כ"מצוות אנשים מלומדה" (ישעיה כט, יג).

מה יכול לעורר את האדם לא להגיע למצבים כאלו? כתב **הרמח"ל** בספרו "**מסילת ישרים**" (תחילת פרק ד): "הנה מה שמביא את האדם על דרך כלל אל הזהירות, הוא לימוד התורה. והוא מה שאמר רבי פנחס בתחילת הברייתא (מסכת עבודה זרה כ, ב): 'תורה מביאה לידי זהירות'. אמנם, על דרך פרט המביא לזה, הוא ההתבוננות על חומר העבודה אשר חייב בה האדם ועומק הדין עליה. ויוצא לו זה מן עיון במעשים הכתובים בספרי הקודש ומן הלימוד במאמרי חז"ל המעוררים על זה". בנוסף לכך, בדורות האחרונים המליצו גדולי ישראל ללמוד ספרי מוסר וחסידות, המעוררים את הנפש ליראת ה' ולאהבתו ולתיקון המידות והמעשים. ובאופן זה האדם מתפעל ולא נשקע בשגרתיות, אלא חי בהרגשה של התחדשות ורענונות בעבודת ה'. לא לחנם חז"ל הדריכו אותנו, באומרים "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". בנוסף ללימוד ספרי מוסר כנ"ל, חשוב לכל אדם שילמד או ישמע שיעורי תורה בהלכות, שהרי ההלכות היא ההדרכה הפרטנית לעשיית רצון ה'.

יהי רצון, שזנכה להתבונן בגדולת המצוה ברוך הוא, שחפץ להיטיב לנו ולזכותנו, ומתוך כך נזכה לקיים המצוות ביראה, באהבה ובשמחה, ולעשות נחת רוח ליוצרנו.

הרב יעקב שכנר

גליון זה מוקדש ע"י ר' בן-ציון לביא ורעייתו איריס שיחיו
לע"נ האב, החותן, ר' קלמן בן הרב בן-ציון לוינזון ז"ל, נלב"ע כ"א במנחם - אב תשע"ד

כמו כן נתקבלה תרומה מאת משפחות ליברמן ואלדר הי"ו
לע"נ האב, החותן, ר' מיכאל בנימין ב"ר יצחק ושרה מרלינג ז"ל, נלב"ע כ"ה במנחם - אב תשנ"ו

תנצב"ה

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

”ורם לבגד”

ואולי זהו איסור כללי, המהווה בסיס לאיסורים אחרים, כגון: לשון הרע, שהוא איסור מפורש, או להלבנת פנים. כמו כן, יש לנו כבוד עצמי - גאוה, שאם ”פוגעים” בו, עלול להתפתח ריב, או ”ברוגז”, ובמצבים כאלה עוברים על איסורים. כמה מאיתנו מסוגלים לספוג ”עלבון” ולומר: באמת, הוא צודק, כי מי אני...!?

הניתן לעדן מידה רעה זו? נלמד מפרשתנו: צריך לחזק בתודעתנו את מה שבתאוריה ידוע לנו, אך בפועל קשה ליישם: הדבקות בה', לזכור ש"הוא הגִּתָּן לך כח לעשות הִיל" (ח, יח). אם כן, כפי שכתוב ב"אגרת הרמב"ן" (מומלץ לעיין בה מידי פעם), במה יתגאה האדם?! הרי ה' מעשיר, מחכים, מנשא, אך גם פועל ההיפך. גם אם "פגעו" בי - זה מאיתו יתברך, או כפרת עוונות... ונזכור, שה' שונא מתגאים, אז למה "להרגיזו"!!

בתקופת התנ"ך, כפי שכתוב בפרשתנו ובנביאים, הגאוה דרדרה את האדם לאלילות. כיום תכונה זו ודאי מחלישה את האמונה בה'. וכדאי לזכור, שכל הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו, ובמצאות חיינו אנו יכולים לראות עד כמה שזה נכון.

מנחם אדלשטיין

פינת ההלכה

תפילת מוסף (ב)

בשבת שעברה למדנו, שלדעת חכמים (ברכות כו, א), זמנה של תפילת מוסף הוא כל היום. אך, לכתחילה אין להתפלל לאחר ז' שעות. אלו דברי ה"שולחן ערוך" (רפו, א): "זמן תפילת מוסף - מיד אחר תפילת השחר ואין לאחריה יותר מעד סוף ז' שעות, ואם התפלל אותה אחר שבע שעות - נקרא 'פושע', ואף על פי כן יצא ידי חובה מפני שזמנה כל היום".

לאור זאת, כתבו הטור וה"שולחן ערוך" (סימן תרכ) לגבי יום הכיפורים, ש"טוב לקצר בפיזיטים ובסליחות שחרית, כדי למחר בענין שיתפלל מוסף קודם שבע שעות".

וכן הביא הטור (סימן רפו וסימן תרכ), שאביו הרא"ש כשהיה רואה שהציבור מאחר - היה מקדים ומתפלל ביחידות, כדי להתפלל תפילת מוסף בזמנה.

אמנם, ישנם זמנים שבהם רבים נוהגים להתפלל תפילת מוסף גם לאחר ז' שעות, כגון: יום כיפור ושמחת תורה, וצריך

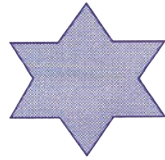
לבאר כיצד נוהגים כן, הרי המתפלל לאחר ז' שעות נקרא "פושע"?

על דברי הגמרא "ונקרא פושע", מציין רבי עקיבא איגר (נגליון השי"ס) לרש"י (ברכות מג, ב), אשר מדבריו עולה ש"פושע" פירושו: "מתעצל". ממילא כתבו הרב וואזנר ("שבט הלוי" - ח"ט, סימן סב) וכן בשו"ת "ויען יוסף" (ח"א, סימן קכג), שכיוון שביום הכיפורים או בשמחת תורה מתפללים לאחר ז' שעות, לא משום עצלות אלא משום שמאריכים באמירת הפיזיטים, הרי זה מותר. הרב שריה זבליצקי ("חוקת עולם", עמוד ז) הציע לימוד זכות נוסף על המנהג להתפלל ביום הכיפורים לאחר ז' שעות: לדעת חכמים (ירושלמי, יומא פ"ז, ה"ב), ביום הכיפורים הקריבו לכתחילה את קרבן מוסף לאחר ז' שעות. נמצא, שאדם המתפלל ביום הכיפורים לאחר ז' - אינו בכלל פושע, שאדרבה, ביום הכיפורים זהו זמנו. אך הרב זבליצקי וכן הרב וואזנר כתבו, שזה רק בגדר "לימוד זכות".

ויש שכתבו, שלפי ספקו של ה"פרי מגדים" ("אשל אברהם", סימן תרכ), שאפשר שכדי שלא להיות בגדר "פושע" - מספיק להתחיל את התפילה לפני ז' שעות ולא חייבים דווקא לסיימה לפני ז'. גם המתפללים ביום הכיפורים מאוחר, מתחילים על כל פנים לפני ז' (וראו גם בספר "ישראל והזמנים" - ח"א, סימן נב).

הרב אריה ויזל

שיח הרמב"ן

"וזכרת את כל הדרך"

בפרשתנו, מוצאים אנו כי עם ישראל מצווה לזכור את הדרך במדבר סיני: "וְזָכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלֵכְכָה ה' אֱלֹהֶיךָ, זֶה אֲרֻבְעֵים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, לְמַעַן עֲנִתָּהּ לְנִסְתָּהּ, לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הִתְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו אִם-לֹא" (דברים ח, ב).

רבי משה בן נחמן מקשה, לאיזה צורך צוותה התורה שנוכח את הדרך שהולכים ה' במדבר ביציאתם ממצרים: "יאמר, כי תוכל לדעת שיש בעשיית המצוות טובה שלמה ולא יהיה צדיק נעזב ומבקש לחם, כי השם פָּרַגְס אותך במדבר במעשה נס גדול, בעבור לכתך אחר מצותיו".

על פי הרמב"ן, טעם זכירת הדרך היא, להודיע לאדם שבעשיית המצוות יזכה בטובה שלמה בכל הנצרך לו. על כן, עם ישראל שקיים את מצוות ה' - זכה שלא חסר להם דבר בעת שהותם במדבר, ממזון ועד ביגוד. **מזון** - "וַיִּצְאֲכֶלְךָ אֶת-הַכֶּהֱן אֲשֶׁר לֹא-יָדְעָתָּה וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ" (ח, ג), **ביגוד** - "שִׁמְלֹתָ לֹא בָלְתָה מִעֲלֶיךָ" (שם, פסוק ד).

מוסיף הרמב"ן ומבאר, כי עצם ההליכה במדבר ארבעים שנה היא נסיון גדול עבורם: "וכבר פירשתי בפרשת המן (שמות טו, ד), טעם 'למען עֲנוּתְךָ לְנִסְוֹתְךָ, לדעת את אשר בלבבך הִתְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו אִם לֹא' (ח, ב) - כי היה נסיון גדול להם, שלא ידעו עצה לנפשם ויכנסו במדבר הגדול - לא מקום לחם, ואין בידם כלום מן המן, אבל ירד דָּבָר יום ביומו וחם השמש ונמס, וירָעְבוּ אליו מאד. וכל זה עשו לשמור מִצְוֹת השם ללכת כאשר

יצָוה. והשם היה יכול להוליכם בדרך הָעָרִים אשר סביבותיהם, אבל הביאם בנסיון הזה כי ממנו יִנָּדַע שישמרו מִצְוֹתָיו לעולם" (רמב"ן, דברים ח, ב, ד"ה וזכרת את כל הדרך). במדבר ירד להם אוכל מן השמים - כֵּן. אוכל זה לא נשאר בידם מיום ליום אחר, על כן היו צריכים ללקוט מן בכל יום. זהו נסיון גדול עבורם, הִלְכּוּ אחרי ה' או לא.

עוד מוסיף הרמב"ן, כי הקב"ה מנסה את האדם אף שיועד שיעמוד בנסיון, כל זאת על מנת שיוציא את רצונו הטוב לפועל ויעמוד בנסיון: "ככה אמר להם עוד (ח, ב): 'וזכרת את כל הדרך אשר הולכך ה' אלקיך, זה ארבעים שנה במדבר, למען עֲנוּתְךָ ולמען נִסְוֹתְךָ, לדעת את אשר בלבבך התשמור מִצְוֹתָיו אִם לֹא', כי היה יכול להוליכם בדרך הָעָרִים אשר סביבותיהם והולכים בְּמִדְבַר נחש שרף ועקרב (שם, פסוק טו), ושלא יהיה להם לחם רק מן השמים דָּבָר יום ביומו, לנסותם ולהטיב להם באחרונה, שִׁיאֱמִינוּ בו לעולם" (רמב"ן, שמות טו, ד, ד"ה הנני ממטיר לכם). על פי דבריו למדים אנו, כי הנסיון לטובת המנוסה. כך

מצינו בדברי הרמב"ן בפירושו את נסיון העקידה: "ענין הנסיון הוא לדעת, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה - יעשה ואם לא ירצה - לא יעשה, יקרא 'נסיון' מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצָוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שִׁכָּר מעשה טוב, לא שִׁכָּר לב טוב בלבד. ודע, כי השם - צדיק יבחן (תהלים יא, ה), כשהוא יודע בְּצַדִּיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו - יצָוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה, כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה, שציווה ה' את אברהם לעקוד את בנו יצחק" (רמב"ן, בראשית כב, א, ד"ה והאלקים נִסָּה את אברהם).

האדם בבחירתו מחליט, האם לעמוד בנסיון או לא. ברם, הקב"ה נותן נסיון רק לצדיקים שיעמדו בו.

הרב אבי שיש

"רבים הגוים האלה ממני"

עם ישראל עומד להיכנס לארץ המובטחת. כניסה זו תהיה כרוכה לבטח במלחמה. בתחילת מסעם של בני ישראל ממצרים לארץ כנען, אומר הכתוב (שמות יג, יז): "וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא, כִּי אָמַר אֱלֹהִים כִּי יִנָּחַם הָעָם בְּרֵאשִׁית מִלְחָמָה". עתה כחלוף ארבעים שנה, הדור העומד להיכנס לארץ אינו דור יוצאי מצרים, אלא דור הבנים, יש להכניס למלחמה על ארץ ישראל. אמנם העם התנסה כבר במלחמות בדרך, מלחמת סיחון, מלחמת עוג וכיוצא בזה, אך מלחמה שתכליתה כיבוש כל הארץ, זו המלחמה העומדת עתה לפניכם. החשש הגדול העלול לטרוד את מנוחתם של ישראל, הוא המעבר מהנהגה הניסית של המדבר, להנהגה הטבעית של ארץ ישראל. במלחמה זו לא יעמוד משה בראש הגבעה וירים את ידיו, כאן זו תהיה מלחמה בדרך הטבע.

מסיבה זו מכין עתה משה את בני ישראל למלחמה זו. (ז, יז-יח): "כִּי תֵאֱמַר בְּלָבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי, אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם. לֹא תִירָא מֵהֶם, זָכֹר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעֹה וְלְכָל מִצְרָיִם". בעיני הבשר של האדם, נראית מלחמה זו כאבודה מראש, "רבים הגוים האלה ממני, איכה אוכל להורישם?". עצת משה על פי ה': "זָכֹר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעֹה". אך זכרון זה מתבסס על תהליך ניסי גלוי, עתה אנו נכנסים למצב בו ההנהגה תהיה הנהגה טבעית. לכן

"חנוך לנער"

נאמר לישראל (שם, פסוקים כא-כד): "לֹא תִעַרְץ מִפְּנֵיהֶם, כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבָּךָ, א-ל גָּדוֹל וְנוֹרָא. וְנִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מֵעַתָּה מֵעַתָּה, לֹא תוּכַל פְּלַתָם מִהָר פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. וַיִּנְתְּנֵם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ, וְהָקַם מִהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם. וַיִּתֵּן מַלְאָכָהּ בְּיַדְךָ וְהִצִּיבָתָּ אֶת שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ מִפְּנֵיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אֲתֶם".

ההבדל בין הנס הגלוי, דוגמת (שמות יד, לא): "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה, אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם" לבין הניסים העתידים, בכיבוש הארץ ובישיבה עליה, הוא ההיבט האמוני. בנס הגלוי, הנס נראה לעין, הוא בגדר של שינוי סדרי הטבע. בנס נסתר הטבע אינו משתנה, הנצחון במלחמה נראה כתוצאה של יצירת יתרון טקטי, חכמת מלחמה, אסטרטגיית המצביא. כאן מגיע ההיבט האמוני "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבָּךָ, א-ל גָּדוֹל וְנוֹרָא", השולט בטבע, משעבד את הטבע לצרכי בניו.

האמת שלא רק במלחמה, עלינו להאמין בנס הנסתר, המסייע בידינו בכל עת ובכל מצב. אם נתבונן היטב נראה, כי לעתים תכופות, ההגיון והמהלך הטבעי נראים לנו כאבודים מראש. בסופו של דבר, העניינים מסתדרים לטובתנו, הסיבה לכך היא: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבָּךָ, א-ל גָּדוֹל וְנוֹרָא".

נפתלי יערי

